

ОТЗИВИ В ПЕЧАТА ЗА „ЧОВЕКЪТ, КОЙТО СЕ СМЕЕ“

Превод от френски: Росица Ташева, 1967

chitanka.info

ЕМИЛ ЗОЛА

Не мога да се въздържа да не изразя пръв възхищението си. Никога Виктор Юго не е бил по-могъщ. Началото на романа не е нищо и включва всичко. Няма действие, драмата е само загатната, има само картини, но картини величествени, нарисувани от ръката на майстор. Книгата започва като обикновена и същевременно ужасяваща епопея...

... Тази първа част е съставена от извънредно прости елементи и смятам, че цитираните пасажии добре показват великолепните ефекти, които поетът е изтръгнал от един скитник и един вълк, от една потъваща лодка и едно дете, изгубено в мрака. При това цитатите ми бяха съвсем откъслечни. Би трябвало да се проследи всяка страница, за да се усети и в най-дребните епизоди духът на реалното, постепенно прерастващо в епично. Желанието ми е да предам на читателите нуждата да прочетат пролога и да проследят развитието на драмата. За останалото ще отсъдя по-късно.

В. „Льо Голоа“, 1869

... Така свършва тази грандиозна творба, която анализирах страница по страница. Имах намерение след анализа да направя и синтез, тоест да напиша критическа статия. Но чувствавам, че няма смисъл. Читателите вече познават произведението, харесват го като мен и като мен го смятат за прекрасно и силно.

В. „Льо Голоа“, 1869

ТЕОДОР ДЪО БАНВИЛ

„Човекът, който се смее“ има огромен успех в Европа и в останалата част от света. Огромен, но не и неоспорван,

и причината е съвсем естествена. Никога преди авторът на „Руй Блас“ и на „Легендата на вековете“ не е създавал произведение, което да възбуди толкова омраза и толкова възторг...

Лесно ли е да се извлече основната идея в „Човекът, който се смее“? Да, несъмнено, защото тази велика идея — идея стоическа и християнска, е от ония, които авторът хиляди пъти е утвърждавал и отстоявал...

Ето каква е тя: преследваният праведник изглежда нещастен, а не е; победоносният злосторник изглежда щастлив, а не е.

Колкото до стила, той се е преобразил в угода на новата си мисия. Станал е мускулест като Херкулес, изчистен от епитети и украшения. Юго употребява винаги точната дума и я поставя винаги на място.

А защо все пак — въпросът трябва да се зададе направо и решително, — защо „Човекът, който се смее“ не успя веднага да добие популярност като „Легендата на вековете“ или „Парижката света Богородица“? Редно е да бъдем откровени, тъй като лъжата не служи никому и за нищо.

Поради напълно достойни причини Виктор Юго живее в изгнание, а за него изгнанието е по-фатално, отколкото за всеки друг. Думите на Волтер: „Пишете стиховете си в Париж“ като че ли са били казани за него. Виктор Юго имаше нужда от Париж, както Париж имаше нужда от Виктор Юго.

Този, който вмъкна в „Човекът, който се смее“ глава, наречена „Титанката“, сам се е родил титан. Да прескача бездни, да опърля косите си в кометите, да плаши гръмотевиците, като говори по-високо от тях, да приютява в очите си пещите на ада и ведростта на небесния лазур — ето кое му е присъщо. Но тъй като в Париж всеки се влияе от Париж, от нуждите и условностите на Париж, докато беше тук, Виктор Юго биваше принуден да слиза до нашето равнище, да овладява гласа си, за да можем да го чуем, да притъпява пламъка в очите си, за да не ни изгори.

В изгнанието нещата стоят другояче. Лице в лице с небесата, морето, скалите, които също са титани и богове, поетът не се е сетил да се сниши, да се сдържи, а наивно се е протегнал, за да му е по-удобно, и неусетно е възстановил ръста си на титан.

В. „Льо Насионал“, 1869

АЛДЖЕРНЪН ЧАРЛС СУИНБЪРН

За да оценим тази книга по достойнство, нека отместим лампада на реализма и да я прочетем, огряна от слънчевите лъчи из въображението на поета. Само така ще я видим такава, каквата е. Красотата ѝ, значението ѝ са от областта на идеалното. Това е едно величаво произведение, защото ни разкрива по величав начин величави и вълнуващи сцени. В него има не само човешки същества; в него вятърът, гръмотевиците и лунният изгрев също играят своята роля. И това не е всичко: самото произведение е част от естеството на тези неща, облъхнато е от животворния дъх на природните стихии, пронизва ви и ви разтърсва до дъното на душата ви...

Къде да поставим тази творба на най-големия поет на века? Няма и сянка от съмнение къде. Виктор Юго никога досега не е докосвал с по-сигурна ръка клавишите на болката и никога не е изтръгвал от тях по-дълбоки звуци. Красотата на книгата е изцяло небесна. И все пак — а може би именно поради това — всяка дума в нея трепти от земни чувства. И през всичко това, или над всичко това, преминава, възкачва се една нотка на нежност, висш израз на състраданието.

Впрочем нека преди всичко друго проявим здравомислието да се насладим на произведението и любезността да бъдем признателни на автора. Достатъчно е, че книгата е хубава и героична, нежна и силна, изпълнена с божествена и страстна любов, със свята и

пламенна жал към всички, които страдат заради човешките грешки.

Аз също ще се задоволя да бъда просто щастлив и признателен и именно по този начин да приема тази книга — като дар от поета. А той живее днес между нас красивия и благороден живот на човек, който милее за човечеството и за когото човечеството винаги ще милее.

В. „Курие дьо л’Йороп“, 1869

ЧОВЕКЪТ, КОЙТО СЕ СМЕЕ^[1]

Темата на романа, която би могла да се сроди единствено с темите в творбите на Дикенс („Дейвид Копърфийлд“ е завършен през 1850 г., но преводите на Дикенсовите романи, които притежава Юго, са от 1877–1880 г.), е близка на Юго и представлява комбинация от темите, разработени вече в драмите му. Гуинплейн, дете, осакатено по заповед на краля е намерен през една януарска нощ на 1690 г. заедно с невръстната сляпа Деа и подслонен от Урсус, който предпочита да общува с вълка Хомо, вместо да дружи с хората. Двете нещастни деца израстват свързани с взаимно споделена обич в трудните условия на скитническия живот, който водят с бащата осиновител, странствуващ из Англия. Разпознат като син на лорд, изпратен в изгнание заради верността му към републиканските идеи, новият лорд Кланчарли среща надарената с дяволска красота херцогиня Джоузиан, изправя се пред събранието на перовете, което се опитва да затрогне в полза на клетите бедняци. Обезкуражен от бездушието на аристократичното общество, той се връща на кораба, който отвежда Урсус и Деа в изгнание, за да се свърже с любимата си в смъртта.

Веднага се откроява една характерна за въображението на Юго съпоставка, която носи определен идеен смисъл: Гуинплейн и херцогиня Джоузиан напомнят за Трибуле и Лукреция Борджиа, двойка, в която се сплитат

душата с грозотата, от една страна, и порокът с красотата, от друга. Вече отбелязахме, че Трибуле, кралският шут, представлява необходимата брънка във веригата, която свързва чудовището Квазимодо с героя Гуинплейн. В образа на последния съжителствуват чудовището и героят. Но за разлика от Квазимодо и подобно на Трибуле, Гуинплейн е жертва на обществото — то само е осакатило този млад човек. Отрасъл в бедност и отведнъж попаднал сред могъщите на деня, той става защитник на братята си, с които е делил мизерията, както Жан Валжан. И както Жан Валжан, Гуинплейн изживява „бурята в една глава“. Той се проваля. Знатното събрание приема неговата обвинителна реч срещу обществото като фарс. Юго насища присмехулните подвиквания на лордовете с горчивината, която са предизвикали у него заседанията в Законодателното събрание на Франция през 1849–1850 г. Но това не е всичко, което той е вложил от себе си. Анри Гийомен, изследовател на живота и творчеството на Виктор Юго, открива в романа своеобразно пренасяне на любовната драма, която в реалния живот е разделила Виктор и Адел. „Човекът, който се смее“ е роман за едно морално изкушение и за един социален провал, които завършват със самоубийството на героя и със смъртта на вярната му любима. Това е може би най-песимистичната творба на Виктор Юго. Причината произхожда без съмнение от епохата, в която той разполага темата, и отговаря на обстоятелствата, при които я разработва: смъртта броди около автора, сломен от поредицата невъзвратими раздели. След петнадесет години изгнание темата за прокудения се разширява от „Морски труженици“ чак до „Театър на свобода“ и се превръща в натрапчив мотив в творчеството на Юго. „Човекът, който се смее“ представя драмата на един прокуден от обществото, син на доброволен изгнаник, осиновен от самотник, който на свой ред ще бъде прокуден. Юго насища тази тема с опита си на изгнаник без илюзии: „Човекът, който се примирява с изгнанието, е впрочем смешно нещо. Той е

мъртвец. Това е един разочарован честолюбец.“ Подпомогнат от изключителната мощ на своя автор в прилагането на идеалното преувеличение, Гуинплейн придобива величието на апостолски символ. Клоунът, изстрадал безброй мъки, се превръща в мъченик — „свети Гуинплейн“, пише без присмех Юго. И Деа се превръща в дева и мъченица. Под маската на застинало веселие и под покривалото на слепотата те въплъщават нещастията на разпнатия народ. Историята им започва край бесилка и завършва в синкавозелените морски води... Тази чудовищна символика не се харесала на читателите, привикнали с по-скромните ужаси на натуралистичния роман. Юго си дава ясно сметка защо романът му не се харесва: „Не може да се отрече, отбелязва той, че между мен и моите съвременници се получи явно разминаване.“ Писателят признава грешките си: „Поисках да злоупотребя с романа, да направя от него епопея.“ Именно поради тази причина „Човекът, който се смее“ — най-странната творба, която е замислило въображението на поета — продължава да буди и днес нашия интерес.

Жан-Бертран Барер

[1] „Виктор Юго“, изд. „Атие“, 1967 г. Превод Гено Генов. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.